

Прокопенко В. В.,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри морського та митного права
Національного університету «Одеська юридична академія»

ВИКОНАННЯ МИТНИХ ФОРМАЛЬНОСТЕЙ ВІДНОСНО СУДЕН КАБОТАЖНОГО ПЛАВАННЯ

IMPLEMENTATION OF CUSTOM FORMALITIES IN RELATION TO SHIPS OF COASTWISE SWIMMING

Стаття присвячена дослідженню послідовності виконання митних формальностей із виокремленням дій щодо суден каботажного плавання. Встановлені характерні ознаки каботажу, а саме: переміщення відбувається між двома пунктами (портами) України; переміщуються як українські, так і іноземні товари; переміщення здійснюється суднами, що ходять під пррапором України, або іноземними суднами з обов'язковим отриманням дозволу Міністерства інфраструктури України; найчастіше таке перевезення здійснюється в межах територіального моря і внутрішніх вод України.

Ключові слова: генеральна декларація, дія, дозвіл на навантаження/вивантаження, каботаж, митна формальність, судно каботажного плавання.

Статья посвящена исследованию последовательности выполнения таможенных формальностей с выделением действий в отношении судов каботажного плавания. Установлены характерные признаки каботажа, а именно: перемещение происходит между двумя пунктами (портами) Украины; перемещаются как украинские, так и иностранные товары; перемещение осуществляется судами, которые ходят под флагом Украины, или иностранными судами с обязательным получением разрешения Министерства инфраструктуры Украины; как правило, такая перевозка осуществляется в пределах территориального моря и внутренних вод Украины.

Ключевые слова: генеральная декларация, действие, разрешение на погрузку/выгрузку, каботаж, таможенная формальность, судно каботажного плавания.

The article is sanctified to research of sequence of implementation of custom formalities with the selection of actions in relation to the ships of the coastwise swimming. Set characteristic signs of cabotage, namely: moving takes place between two points (by ports) of Ukraine; the both Ukrainian and foreign commodities move; moving comes true by ships, that walk under the flag of Ukraine, or foreign ships with the obligatory receipt of permission of Ministry of infrastructure of Ukraine; as a rule such transportation comes true within the limits of territorial sea and internal waters of Ukraine.

Key words: general declaration, action, permission on loading/unloading, cabotage, custom formality, ship of the coastwise swimming.

Постановка проблеми. Поняття «каботаж» має багаторічну історію, пов’язану із морським правом (хоча з першої половини ХХ ст. поняття «каботаж» починає застосовуватись і щодо повітряних перевезень). Поглиблена економічної інтеграції, збільшення кількості транснаціональних компаній, технічний прогрес спонукав Світову організацію торгівлі розпочати роботу щодо лібералізації національних законодавчих актів, які регламентують каботажне плавання. Сьогодні ведуться переговори щодо особливого режиму для каботажних перевезень, допуску іноземних перевізників у національні інфраструктурні мережі і одиниці, зокрема портові споруди і внутрішні водні шляхи.

Аналіз останніх досліджень. Дослідження митних процедур на морському транспорті вже проводились неодноразово. Насамперед, це підручники Є.В. Додіна 2001, 2012 рр., дисертаційні дослідження С.А. Трофімова «Організаційно-правові засади здійснення митних процедур на морському транспорті» 2008 р., Л.І. Пашковської «Адміністративно-правове регулювання діяльності суднових постачальників» 2008 р., О.О. Зотенко «Митне провадження на морському транспорті» 2011 р. На жаль вказані вчені не звернули уваги на особливості митного контролю та митного оформлення суден, які здійснюють каботажні перевезення. З огляду на це **метою** статті є дослідження послідовності виконання митних формальностей із виокремленням дій щодо суден каботажного плавання.

олю та митного оформлення суден, які здійснюють каботажні перевезення. З огляду на це **метою** статті є дослідження послідовності виконання митних формальностей із виокремленням дій щодо суден каботажного плавання.

Виклад основного матеріалу. Каботажні перевезення українських та іноземних товарів здійснюються винятково між portами України. Однак спочатку дослідимо зміст поняття «каботаж», яке міститься і в міжнародному акті і в декількох нормативних актах національного законодавства.

У словнику української мови поняття «каботаж» розуміється як пасажирське й товарне судноплавство, що здійснюється уздовж узбережжя між portами того самого моря або різних морів звичайно однієї держави [1, с. 65].

Відповідно до ст. 97 «Каботажні перевезення» Митного кодексу України (далі – МК України) каботаж – це перевезення українських та іноземних товарів шляхом завантаження їх на морське (річкове) судно в одному пункті на митній території України і транспортування в інший пункт території України, де здійснюватиметься їх вивантаження. За таких обставин товари, ввезені на митну територію України морським (річковим) судном, допускаються до кабо-

тажного перевезення між органами доходів і зборів або в межах зони діяльності одного органу доходів і зборів після їх перевантаження на інше морське (річкове) судно, що ходить під прапором України, або в разі отримання на це дозволу центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері транспорту, на іноземне судно [2]. У ст. 131 «Каботажні перевезення» Кодексу торговельного мореплавства України зазначено, що перевезення між портами України здійснюються суднами, що плавають під Державним прапором України, а також суднами, що плавають під іноземним прапором за умови одержання на це дозволу центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері транспорту [3]. У Міжнародній конвенції про спрощення і гармонізацію митних процедур каботажне транспортування товарів є різновидом митного режиму, відповідно до якого товари, які перебувають у вільному обігу, та товари, які були завезені і не були задекларовані, якщо вони повинні бути транспортовані іншим морським (річковим) судном, ніж те, на якому вони прибули на митну територію, завантажуються на морське (річкове) судно в одному пункті на митній території та транспортуються в інший пункт на тій самій митній території, де здійснюється їхнє розвантаження [4].

Типова технологічна схема пропуску через державний кордон осіб, автомобільних, водних, залізничних та повітряних транспортних засобів перевізників і товарів, що переміщаються ними, містить визначення поняття «каботаж». Згідно з цим документом каботаж – це переміщення судна із закритим або відкритим кордоном між портами України в межах територіального моря і внутрішніх вод України. У разі проходження рекомендованім курсом судну з відкритим кордоном дозволяється тимчасовий вихід за межі територіального моря України [5], тобто можливий варіант виходу за державний кордон України судна в каботажу, яке пройшло прикордонний контроль під час його прибуття з-за кордону в Україну.

Аналіз змісту вищевказаних визначень поняття «каботаж» дозволяє виділити такі його характерні ознаки:

- переміщення відбувається між двома пунктами (портами) України;
- переміщаються як українські, так і іноземні товари;
- переміщення здійснюється суднами, що ходять під прапором України, або іноземними суднами з обов'язковим отриманням дозволу Міністерства інфраструктури України;
- переважно таке перевезення здійснюється в межах територіального моря і внутрішніх вод України.

Митні формальності відносно суден каботажного плавання та товарів, що ними перевозяться, здійснюються відповідно до ст.ст. 97-100 МК України та наказу Міністерства фінансів України від 10.03.2015 р. № 308.

У наказі Міністерства фінансів України від 10.03.2015 р. № 308 видавник застосовує поняття «судно каботажного плавання», але його зміст не розкрито. У МК України 2002 р. містилось визначення поняття «судно каботажного плавання». Згідно з цим документом це таке судно, яке без заходу до портів інших держав здійснює каботажні перевезення між портами України [6]. Практично без змін відтворено визначення цього поняття у наказі Міністерства аграрної політики України від 21.01.2006 р. № 14, відповідно до якого судно каботажного плавання – це судно, яке здійснює каботажні перевезення між портами України без заходу в порти інших держав [7]. Як бачимо, основною складовою частиною цього поняття є вимога не заходити в порти інших держав. Підкреслюємо, що це вимога, а не заборона. Крім того, національне законодавство допускає можливість заходу з будь-якої причини до іноземних портів або причалювання до суден закордонного плавання. Однак у такому разі митні формальності відносно такого судна каботажного плавання здійснюються на загальних підставах (п. 6 глави 1 розділу IV Порядку виконання митних формальностей на морському та річковому транспорту).

Використання словосполучення «з будь-якої причини» дозволяє віднести до нього кожний випадок заходу судна каботажного плавання до порту іноземної держави. Цим положенням фактично прирівнюються судна каботажного плавання до суден закордонного плавання, що свідчить про формальний підхід нормотворця до вирішення цього питання, уникнення необхідності розбиратися в кожному конкретному випадку з обставинами, які спонукали прийняти таке рішення капітаном судна, враховувати їх конкретні особливості тощо.

Вважаємо за доцільне рекомендувати Міністерству фінансів України доповнити розділ IV Порядку виконання митних формальностей на морському та річковому транспорті пунктом, в якому б містились конкретні випадки заходу до порту іноземної держави судна каботажного плавання. Такими випадками, наприклад, можуть бути загроза здоров'ю, життю члену/членам екіпажу судна, несприятливі погодні умови, технічна несправність судна тощо.

Судна, що здійснюють каботажне плавання, перевібають під митним контролем протягом усього часу каботажу. Митні формальності відносно судна каботажного плавання, що плаває під Державним прапором України, закінчуються після завершення ним каботажного перевезення та за відсутності на ньому товарів і транспортних засобів, що перебувають під митним контролем.

Слід звернути увагу, що дозволяється перевезення на судні каботажного плавання водночас із українськими товарами й іноземними товарів за умови їх надійної ідентифікації, а у разі неможливості її забезпечення українські товари розміщаються на борту судна окремо від іноземних товарів. Крім того іноземні товари перебувають під митним контролем протягом усього часу каботажу.

Першою митною формальністю щодо здійснення каботажного перевезення є документальне оформлення судна на відхід, яке починається з подання до митниці капітаном судна або морським агентом таких документів:

– два примірники генеральної (загальної) декларації, в якій зазначаються такі відомості: перелік товарів, призначених для каботажного перевезення, відомості про судно, що здійснюватиме таке перевезення, а також про назву українського порту (портів), де повинно здійснюватись вивантаження товарів. Генеральна декларація засвідчується підписом капітана судна каботажного плавання і скріплюється відбитком суднової печатки. Слід зазначити, що цей документ є підставою для здійснення одного каботажного перевезення зазначених у ньому товарів [2]. Але якщо судно регулярно здійснює каботажні перевезення ідентичних товарів між тими самими пунктами, такий документ, яким є генеральна декларація, є підставою для здійснення перевезень протягом визначеного перевізником та погодженого органом дходів і зборів терміну;

– лише для іноземних суден – оформленена митна декларація на судно у відповідному митному режимі (тимчасово ввезенні судна);

– зобов'язання капітана судна в довільній формі про те, що цим рейсом не передбачається заходження до портів інших держав і причалювання до суден закордонного плавання. Зобов'язання обов'язково засвідчується підписом капітана судна каботажного плавання і скріплюється відбитком суднової печатки. Допускається оформлення такого зобов'язання на зворотному боці генеральної (загальної) декларації;

– документи, передбачені МК України, іншими нормативно-правовими актами з питань державної митної справи та міжнародними договорами України (за потреби). Наприклад, для іноземного судна – дозвіл Міністерства інфраструктури України на здійснення каботажного перевезення.

Наступною дією є подання вантажовласником або уповноваженою ним особою до митниці доручення на навантаження. Підставою для оформлення доручення на навантаження іноземних товарів є митна декларація або інший документ, наприклад, коносамент (Bill of Lading), книжка ATA або книжка CPD. Оформлення митницею доручення на навантаження є наступною дією, яка проводиться невідкладно після його надання, крім того оформлене доручення та його передача вантажовласнику і є дозволом на навантаження товарів на судно.

У разі прийняття рішення про відмову у наданні дозволу на навантаження митниця невідкладно письмово або в електронній формі повинна повідомити особу, яка звернулася за отриманням дозволу, про причини та підстави такої відмови. Як свідчить практика митної діяльності на водному транспорті, на зворотній частині доручення на навантаження, яке подається вантажовласником або уповноваженою ним особою, посадова особа митниці робить

позначку «Навантаження дозволено» або «Навантаження заборонено» та вказує підставу такої відмови.

У разі отримання позитивного рішення митниці безпосередньо здійснюється навантаження товарів на судно каботажного плавання.

Наступна дія здійснюється під час вибуття судна каботажного плавання із порту. Посадова особа митниці зазначає у генеральній декларації відомості про наявність і кількість товарів, що перебувають під митним контролем на борту судна, про накладене митне забезпечення (у разі складання акта приймання-передавання товарів на зберігання під митним контролем зазначаються реквізити акта), робить на генеральній декларації такий запис: «Відхід судна в порт (назва порту) дозволено, строк доставки до митниці призначення. Капітану вручено: генеральну декларацію, інші документи», завіряє зроблені записи відбитком штампа «Під митним контролем». А капітан судна під вказаним вище записом на генеральній декларації робить власноручно такий запис: «Документи отримав», який обов'язково засвідчується його особистим підписом із зазначенням дати, ініціалів і прізвища та відбитком суднової печатки. Один примірник генеральної декларації надається капітану судна каботажного плавання, а другий примірник та інші документи, що подавались для здійснення митних формальностей, залишаються у справах митниці відправлення.

Наступною дією є повідомлення митниці призначення шляхом постановки на контроль до Єдиної автоматизованої інформаційної системи Державної фіскальної служби України (далі – ЕАІС ДФС України) митної декларації або коносаменту (Bill of Lading), або книжки ATA, або книжки CPD. У такому разі контроль за переміщенням товарів, судна каботажного плавання в порт призначення здійснюється митницею відправлення.

Останньою дією є інформування службою капітана морського порту органу охорони державного кордону про контроль судна каботажного плавання, який нею здійснюється після виконання митних формальностей і до безпосереднього відходу судна. Відповідна інформація передається оперативно-черговою службою органу охорони державного кордону до пункту пропуску через державний кордон, до якого прямує судно.

Отже, митна формальність, тобто документальне оформлення судна на вибуття (відхід), складається із таких дій:

- подання до митниці відправлення капітаном судна або морським агентом документів;
- подання вантажовласником або уповноваженою ним особою до митниці доручення на навантаження;
- оформлення дозволу митниці на навантаження;
- навантаження товарів на судно;
- оформлення генеральної декларації на вибуття (відхід) судна;

- повідомлення митниці призначення про вибуття судна;
- інформування органу охорони державного кордону про вибуття судна.

Наступна митна формальність – це документальне оформлення судна на прибуття, яке виконується після прибуття судна каботажного плавання в порт призначення. Першою дією є подання капітаном судна або уповноваженою ним особою до митниці призначення примірника оформленої митницею відправлення генеральної декларації, переліку товарів, що підлягають вивантаженню в цьому порту, та інших документів. Після ознайомлення з документами посадова особа митниці призначення робить запис «Прибуття до порту (назва порту, дата, час)» на генеральній декларації, оформленій митницею відправлення, який обов'язково засвідчується відбитком її особистої номерної печатки. Наступною дією є повідомлення митниці відправлення про надходження товарів та судна каботажного плавання до порту призначення шляхом внесення відповідної позначки до ЄАІС ДФС України.

Посадовою особою митниці призначення надається дозвіл на вивантаження товарів шляхом вчинення на генеральній декларації напису «Вивантаження дозволено», який також завіряється відбитком особистої номерної печатки, що і є наступною дією. Копія такої генеральної декларації, завіреної посадовою особою митниці призначення, зберігається у справах митниці.

Останньою дією є безпосереднє вивантаження товарів. Слід зазначити, що у разі одночасного каботажного перевезення іноземних та українських товарів митниця дозволяє вивантаження (і навантаження) українських товарів за найкоротший термін після прибуття судна до місця розвантаження.

Зазначмо, що законодавець у ч. 2 ст. 99 МК України передбачає можливість відмови у наданні дозволу, однак не деталізує, в яких випадках така відмова можлива. У наказі Міністерства фінансів України від 10.03.2015 р. № 308 вказується, що митниця має право відмовити у наданні дозволу на навантаження/вивантаження у разі невиконання вимог, зазначених у цьому Порядку [8], тобто також відсутня конкретика щодо підстав прийняття такого рішення митницею. З метою уникнення зловживань з боку посадових осіб митниці щодо прийняття/неприйняття рішення про надання дозволу на навантаження/вивантаження вважаємо за доцільне рекомендувати Міністерству фінансів України внести зміни до глави 1 розділу IV Порядку виконання митних формальностей на морському та річковому транспорті щодо деталізації

випадків, які є підставою для відмови у наданні дозволу на навантаження/вивантаження.

Отже, митна формальність, тобто документальне оформлення судна на прибуття, складається із таких дій:

- подання до митниці призначення капітаном судна (уповноваженою ним особою) документів;
- оформлення генеральної декларації на прибуття судна;
- повідомлення митниці відправлення про прибуття судна;
- оформлення дозволу митниці на вивантаження;
- вивантаження товарів у пункті призначення.

Слід звернути увагу на передбачену МК України можливість здійснити під контролем посадових осіб митниці навантаження та/або вивантаження товарів в іншому пункті, ніж це було спочатку заплановано, поза місцем розташування митниці, а також поза робочим часом, встановленим для митниці, зі справлянням відповідної плати. Така формальність може бути здійснена лише за письмовим зверненням власника товарів, що переміщуються каботажем, або уповноваженої ним особи до митниці.

Частиною 5 ст. 99 МК України передбачений форс-мажор щодо вивантаження з судна каботажного плавання товарів у місцях, де немає органів доходів і зборів. До форс-мажорних обставин законодавець відносить аварію, стихійне лихо або інші обставини, що мають характер непереборної сили. У таких випадках капітан судна повинен вжити всіх необхідних заходів для забезпечення зберігання цих товарів та інформування органів доходів і зборів [2].

Висновки. Завдяки проведенню дослідження встановлено, що під час переміщення судна у каботажу виконуються такі митні формальності та дії:

- документальне оформлення судна на вибуття (подання до митниці відправлення капітаном судна або морським агентом документів; подання вантажовласником або уповноваженою ним особою до митниці доручення на навантаження; оформлення дозволу митницею на навантаження; навантаження товарів на судно; оформлення генеральної декларації на вибуття судна; повідомлення митниці призначення про вибуття судна; інформування органу охорони державного кордону про вибуття судна);

- документальне оформлення судна на прибуття (подання до митниці призначення капітаном судна документів; оформлення генеральної декларації на прибуття судна; повідомлення митниці відправлення про прибуття судна; оформлення дозволу митницею на вивантаження; вивантаження товарів у пункті призначення).

ЛІТЕРАТУРА:

1. Словник української мови: в 11 т. / за ред. І.К. Білодіда. Інститут мовознавства АН УРСР. Київ: Наукова думка, 1973. Т. 4. 840 с.
2. Митний кодекс України: Закон України від 13 березня 2012 р. № 4495-VI / Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4495-17> (дата звернення: 23.03.2018).
3. Кодекс торговельного мореплавства України: Закон України від 23.05.1995 р. № 176/95-BP / Верховна Рада України. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (дата звернення: 25.03.2018).
4. Міжнародна конвенція про спрощення і гармонізацію митних процедур від 18.05.1973 р. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_643/page (дата звернення: 25.03.2018).
5. Питання пропуску через державний кордон осіб, автомобільних, водних, залізничних та повітряних транспортних засобів перевізників і товарів, що переміщаються ними: постанова Кабінету Міністрів України від 21 травня 2012 р. № 451 / Кабінет Міністрів України. Офіційний вісник України. 2012. № 40. С. 207. Ст. 1546.
6. Митний кодекс України: Закон України від 11 липня 2002 р. № 92-IV / Верховна Рада України. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/92-15/page> (дата звернення: 13.03.2018) (втратив чинність).
7. Про затвердження Порядку оформлення приходу з рейсу і виходу в рейс суден флоту рибної промисловості капітанами морських рибних портів України: наказ Міністерства аграрної політики України від 21.01.2006 р. № 14 / Міністерство аграрної політики України. Офіційний вісник України. 2006. № 8. С. 167. Ст. 467.
8. Про затвердження Порядку виконання митних формальностей на морському та річковому транспорті: наказ Міністерства фінансів України від 10.03.2015 р. № 308 / Міністерство фінансів України. Офіційний вісник України. 2015. № 39. С. 111. Ст. 1175.